

Шкробот Г.С.

студент юридичного факультету

*Науковий керівник: **Жаровська О.П.***

кандидат педагогічних наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ У КУЛЬТУРОГЕНЕЗІ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку Україна зазнає значних, системних суспільних змін. Правова система відіграє найважливішу роль у забезпеченні динамізму політичної та соціальної стабільності, цілісності суспільства та є найвизначнішим досягненням у розвитку культури української нації.

Актуальність питання обґрунтовано тим, що перед Україною постала потреба реорганізації її найголовнішого надбання – правової системи, приведення її у відповідність до міжнародних стандартів. Юридична наука не має єдиного визначення поняття правової системи. Приєднуємося до думки М. І. Матузова, відповідно до якої правова система – це сукупність внутрішньо узгоджених, взаємопов'язаних, взаємозалежних, соціально-однорідних юридичних осіб, за допомогою яких держава здійснює необхідний нормативний вплив на суспільні відносини [7]. Характеризуючи правову систему, до визначення необхідно включити такі складові, як: зміст, функції, сутність, елементи. Зміст правової системи уявляє собою єдність усіх її якостей, елементів і процесів. Сутність правової системи полягає в її основних функціях. Науковці не дійшли до єдиної думки щодо елементного складу, тому, узагальнюючи, можна виокремити такі її підсистеми: інституціональну, нормативну, ідеологічну, функціональну, комунікативну [12; 11; 8; 9; 6].

Правова система виконує певні функції, зокрема: інтегративну, регулятивну, комунікативну, охоронну [12]. До структури правової системи відносять статичні та динамічні елементи. Серед статичних розглядають систему права, систему законодавства, правові принципи, правову культуру, юридичні установки, юридичну техніку, юридичні терміни, правову політику. До динамічних елементів відносять: правотворчість, правореалізацію, юридичну практику, правові відносини [12]. Українська правова система формується як особлива, звільнена від псевдосоціалістичної сутності; вона перебуває на перехідному етапі і, на жаль, ще зберігає риси колишньої системи.

Історія становлення та розвитку правової системи України може бути умовно поділена на такі етапи: перший етап – початок зародження й розвиток української правової системи з доби Київської Русі. В цей період розпочинається процес рецепції та засвоєння римо-візантійського права, а також формуються фундаментальні принципи, структура, поняття, функції правової системи, що згодом стануть спільними практично для всього Європейського континенту. Другий етап – Українська державність в період Хмельниччини. Особливістю цього періоду є те, що тривалий час український народ не мав власної національної держави, а за її здобуття було розпочато

боротьбу із Річчю Посполитою. Третій етап – кінець XVII – початок XVIII ст. характеризується впливом на розвиток української правової системи норм магдебурзького права, в результаті чого українське право засвоїло ще один елемент і постало вже як цілком сформована самостійна система. Четвертий етап – кінець XVIII ст. починається з московсько-імперської доби, яка діє до 1917 року. Тогочасний період розвитку правової системи України характеризується її витісненням російським правом і поступовим знищенням норм української правової системи. П'ятий етап – радянський період. Особливістю радянської соціалістичної правової системи є те, що вона має багато спільного з правовими системами романо-германської сім'ї права. Шостий етап – бере свій початок з Декларації про державний суверенітет [2], яка була прийнята 16 липня 1990 року. Декларація слугувала основою всього подальшого законодавства. Сьомий етап – його особливістю було прийняття надзвичайно важливого для долі народу історичного документу – «Акту проголошення незалежної України» [1] від 24 серпня 1991 року [5]. З цього моменту активно розгорнулося будівництво суверенної, демократичної держави, творення її правової основи. Проте закріплення основних засад побудови та функціонування національної правової системи – верховенства права, законності та пріоритету норм міжнародного права – відбулось в результаті прийняття Конституції [4]. Необхідно зауважити, що українська правова система знаходиться в перехідному періоді і можна сказати є постсоціалістичною, хоча зберігає ще деякі «соціалістичні» риси. На сучасному етапі правова система України характеризується такими ознаками: вона має базуватись не на традиційних засадах юридичного позитивізму, який тлумачить право винятково як продукт вольових дій та рішень вищих суб'єктів державної влади, а на праворозумінні як міри свободи рівних суб'єктів, на принципі верховенства права. В Програмі діяльності Кабінету Міністрів України «Реформи заради добробуту», передбачається система заходів щодо реформування правової системи, зміцнення законності та правопорядку [9]. Серед завдань реформування правової системи – головним є реформування системи соціального законодавства з метою захисту і забезпечення гідності людини, а також, прийняття кодексу про соціальний захист населення. На сьогодні є чинним закон України «Про Уповноваженого Верховної ради України з прав людини», що регулює правовий статус українського правозахисника як спеціальної посадової особи парламенту, яка стежить за законністю дій державних органів і дотриманням прав і свобод громадян [11]. Згідно з Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 червня 2004 року відбувся перехід до парламентсько-президентської форми правління [3].

Таким чином, правова система України перебуває в динаміці, що сприяє вирішенню проблеми створення ефективної правової системи, яка відображатиме високий рівень правової культури населення і в цілому місце України в Європейському просторі.

Список використаних джерел:

1. Акт проголошення незалежності України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
2. Декларація про державний суверенітет України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
3. Закон України «Про внесення змін до Конституції України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15>.
4. Закон України «Про Уповноваженого Верховної ради України з прав людини». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97>.
5. Історія держави і права України. В 2-х книгах. – К., 2001. Субтельний О. Історія України – 720 с. ; 20 см. – ISBN 5-325-00451-4.
6. Коцюба О.П. Проблеми формування правової системи і законодавства України / О.П. Коцюба // Правова система України: теорія і практика : тези доп. і наук. повід. наук.-практ. конф. Ін-ту д-ви і права ім. В.М. Корецького АН України (7-8 жовт. 1993 р.). – К., 1993. – С. 10-14.
7. Матузов Н.И. Правовая система и личность. Изд-во Саратовского ун-та. 1987. 293 с. : [Рецензия] / С.С. Алексеев, Р.К. Русинов // Правоведение. – 1988. – № 4. – С. 107-108.
8. Общая теория права : курс лекций / [В.А. Туманов, В.К. Бабаев, А.Х. Саидов и др.] ; под ред. В.К. Бабаева. – Нижний Новгород, 1993. – 544 с.
9. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Реформи заради добробуту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-14>.
10. Погорілко В. Правова система – система права – система законодавства суверенної України / В. Погорілко, А. Малишко // Право України. – 1993. – № 9-10. – С. 10-17.
11. Синюков В.Н. Российская правовая система. Введение в общую теорию : [монография] / В.Н. Синюков. – Саратов : Полиграфист, 1994. – 495 с.
12. Скакун О.Ф. Теорія права і держави. Видавництво «Правова єдність». – 2008. – 113 с.